

INTERVJU: DR. SC. DRAŽEN ŽIVIĆ

Treba vjerovati da je o(p)stanak moguć

Razgovor vodila: Jelena Dulić

Republika Hrvatska mora činiti značajnije korake u pravcu poboljšanja političkog, društvenog, obrazovnog i gospodarskog položaja hrvatskog stanovništva, jer je to jedini preduvjet njihovom demografskom i nacionalnom opstanku na ovim prostorima

Dražen Živić, znanstveni savjetnik i izvanredni profesor na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar – podružni centar Vukovar bio je krajem veljače po drugi put uvodničar na znanstvenom kolokviju Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata. Temom »Suvremena demografska slika Hrvata u Vojvodini« Živić je predstavio demografske trendove vojvodanskih Hrvata s naglaskom na rezultate posljednja tri provedena popisa stanovništva, tj. 1991., 2002. i 2011. godine, te uzroke sve intenzivnije depopulacije, ali i čimbenike koji bi mogli pozitivno utjecati na demografsku sliku vojvodanskih Hrvata.

HR: Kakav je demografski trend kretanja broja vojvodanskih Hrvata na osnovi posljednja tri popisa stanovništva, tj. 1991., 2002. i 2011.? Je li on sličan demografskom kretanju ostalih etničkih zajednica u Vojvodini?

Na temelju službene statistike, tj. rezultata popisa stanovništva koji su na području Republike Srbije, a time i u Vojvodini, održani u drugoj polovici 19. i u prvom desetljeću 20. stoljeća (bilo ih je ukupno osam u razdoblju od 1948. do 2011.), razvidno je da je hrvatski etnički korpus u brojčanom i relativnom smislu značajno smanjen. Od 1948. do 2011. broj osoba koje su se u popisima izjasnile Hrvatima na području Vojvodine smanjen je sa 134.332 na 47.033 stanovnika ili za 65 posto, dok je njihov udio u ukupnom vojvodanskom stanovništvu smanjen s 8,1 posto na svega 2,4 posto. Hrvati se u kontinuiranoj depopulaciji nalaze od 1961. godine. Demografski regres hrvatskog stanovništva od 1961. do 2011. iznosio je tek nešto manje od 100.000 osoba. U posljednja dva međupopisna razdoblja (1991. – 2002. i 2002. – 2011.) broj Hrvata je smanjen sa 74.808 na 47.033 stanovnika ili za 37,1 posto. Navedeni podaci upozoravaju na prilično nezavidnu demografsku situaciju unutar korpusa vojvodanskih Hrvata, premda i druge nacionalne ili etničke manjine u Vojvodini (primjerice Mađari, Slovaci, Nijemci, Slovenci...), imaju iste ili slične demografske probleme. Čak su i Srbi kao većinsko stanovništvo, nakon više desetljeća kontinuiranog demografskog porasta, u posljednjem međupopisnom razdoblju (2002. – 2011.) zabilježili ukupnu depopulaciju, i to za 2,4 posto.

HR: Koji su dominantni demografski procesi karakteristični za Hrvate u Vojvodini? Jesu li ti procesi rezultat »unutarnjih« tj. demografskih čimbenika ili imaju i društvene, političke i gospodarske, tj. »vanjske« odrednice?

Demografske (ne)prilike u kojima su se našli vojvodanski Hrvati odraz su dugog, kontinuiranog i među-

sobno isprepletenog djelovanja različitih čimbenika. Svakako, posebno značenje imaju demografski čimbenici, a oni se ponajviše odnose na sve nepovoljniju reprodukciju, tj. sve niži natalitet, a viši mortalitet, što je posljedica drugog, ali u novije vrijeme sve važnijeg činitelja demografske dinamike – procesa demografskog starenja. Osim navedenog, brojčano jako iseljavanje Hrvata iz Srbije, a na poseban način upravo s vojvodanskim prostorom, neovisno o uzrocima odlaska, drži se najvažnijim čimbenikom, promatrano u demografskom kontekstu, postupnog nestanka Hrvata s ovih prostora. Naime, iseljeni ili izbjegli Hrvati nisu samo kratkoročno demografski osiromašili hrvatsku zajednicu, oni su »odnijeli« i sva buduća rađanja čime su, dugoročno gledajući, negativno utjecali na razvoj biološkog sastava, tj. produbili su poremećaje unutar dobne i spolne strukture. Međutim, na demografski razvoj Hrvata u Vojvodini (i Srbiji) bitno su utjecali i nedemografski čimbenici, među kojima svakako treba upozoriti na njihov sve nepovoljniji politički, društveni i nacionalni položaj (naročito od početka 1990-ih do danas) te na promjene u popisnom izjašnjavaњу, čemu je značajno pridonijelo uvođenje u popis popisnih kategorija »Bunjevci« i »Šokci«. Time je, usudio bih se kazati, svojevrsnim popisnim »inženjeringom« smanjen broj Hrvata, premda treba istaknuti da se neutvrđeni broj Hrvata »krije« i u drugim popisnim kategorijama, poput »regionalne pripadnosti« i »neopredijeljeni«.

HR: Kako bi »vanjske« odrednice mogle utjecati na poboljšanje demografske slike vojvodanskih Hrvata?

S obzirom da su realni demografski potencijali s kojima raspolaže hrvatska zajednica, kako u Vojvodini, tako i u Srbiji, vrlo skromni i u perspektivi se ne mogu očekivati dramatičniji preokreti u pozitivnom pravcu, očito je da se veoma važnim

čini promjena odnosa hrvatske države prema njima. Republika Hrvatska mora činiti značajnije korake u pravcu poboljšanja političkog, društvenog, obrazovnog i gospodarskog položaja hrvatskog stanovništva, jer je to jedini preduvjet njihovom demografskom i nacionalnom opstanku na ovim prostorima. U

Od 1948. do 2011. broj osoba koje su se u popisima izjasnile Hrvatima na području Vojvodine smanjen je sa 134.332 na 47.033 stanovnika ili za 65 posto, dok je njihov udio u ukupnom vojvodanskom stanovništvu smanjen s 8,1 posto na svega 2,4 posto.

tom smislu hrvatska država treba utjecati na što bržu promjenu odnosa Srbije prema hrvatskom manjinskom pitanju, naročito društvenog ozračja u kojemu biti Hrvatima u Srbiji ili Vojvodini nije uvijek lako, poželjno i prihvatljivo.

HR: Kakva je biološka struktura Hrvata u Vojvodini i na što ona kao takva utječe?

Upozorio sam već na činjenicu, koja ima jasnu potvrdu u popisnoj statistici, da sve nepovoljnija biološka struktura hrvatskog stanovništva, naročito proces demografskog starenja,

mniji, a umiranje (mortalitet) sve važnije u demografskoj dinamici. Put prema demografskom izumiranju, nažalost, tada je jasno poploćen. Prema popisu iz 2011. svega 8,5 posto hrvatskog stanovništva u Vojvodini bilo je u dobi do 14. godine starosti, a čak 25,3 posto u dobi iznad 65. godine starosti. Prosječna je sta-

rost povećana s 41,0 (1991.) na 48,6 godina (2011.), pa su Hrvati, uz Nijemce, Slovence, Bugare i Vlahe, postali etnička zajednica s najstarijim stanovništvom u Vojvodini. Još je nepovoljnija situacija u preostalom dijelu Srbije, u kojemu mala populacijska »masa« hrvatskog stanovništva generira još intenzivniji proces starenja i demografskog izumiranja.

HR: Postoje li bitne razlike među okruzima i općinama gledajući na odrednice koje pokazuju dobno-spolnu strukturu Hrvata u Vojvodini? Koje

Na demografski razvoj Hrvata u Vojvodini (i Srbiji) bitno su utjecali i nedemografski čimbenici, među kojima svakako treba upozoriti na njihov sve nepovoljniji politički, društveni i nacionalni položaj (naročito od početka 1990-ih do danas)

predstavlja ključnu odrednicu depopulacije, pa i demografskog izumiranja Hrvata. Razlozi tomu leže u sljedećem: o biološkoj strukturi, tj. o odnosu između mladog i starog stanovništva ovise reproduktivni i ekonomski potencijali neke populacije. Ako je broj i udio mladih malen i sve manji, a broj i udio starih velik i potencijalno sve veći, to znači da će i reprodukcija biti sve nepovoljnija, odnosno, da će rađanje (natalitet) biti sve skro-

općine i okruzi se izdvajaju kao polovi pozitivne, a koje kao polovi negativne demografske slike?

Premda je demografska slika vojvodanskih Hrvata, kao što je prethodno napomenuto, sve nepovoljnija i da ima, nažalost, sve manje razloga za demografski optimizam, ipak je potrebno upozoriti da unutar vojvodanskog prostora postoje koliko-toliko očuvane demografske »oaze« hrvatske popula-

cije. Pritom ponajviše mislim na Sjevernobački okrug u kojemu su Hrvati, u odnosu na druga područja Vojvodine, još uvijek brojčano najjači i u kontekstu biološke strukture relativno najočuvaniji. Iako je i u tom okrugu demografska situacija daleko od sjajne ili idealne. Na drugom (negativnom) polu nalazi se Sjevernobanatski okrug, u kojemu je hrvatska zajednica, kako u brojčanom tako i u strukturnom pogledu, suočena s problemom potpunog demografskog izumiranja. Na općinskoj razini, prema kriteriju prosječne starosti, najpovoljnija je situacija u: Subotici, Baču, Somboru, Vrbasu i Apatinu, a najgora u: Novom Bečeju, Žitištu, Kikindi, Adi i Novoj Crnji.

HR: Kakvi su demoreproduktivni potencijali Hrvata u Vojvodini? Je li demografski opstanak Hrvata u Vojvodini upitan?

Mislim da je važno razumjeti da se demografsko pitanje Hrvata u Vojvodini ne može promatrati izvan dva konteksta: prvog, koji se odnosi na cjelinu hrvatske zajednice u Republici Srbiji i drugog, koji promjenu ukupnog društvenog i političkog položaja hrvatskog stanovništva pretpostavlja svakom, pa i minimalnom poboljšanju njihove demografske slike. Premda od ukupnog broja Hrvata u Republici Srbiji iz popisa 2011. (57.900) na području Vojvodine živi njih 81,2 posto, a u preostalom dijelu Srbije (uglavnom u Beogradu i okolici) 18,8 posto, jedino zajednički pogled i rad može polučiti pozitivne rezultate i na demografskom polju. Treba vjerovati da hrvatska zajednica u Republici Srbiji, kako u demografskom, tako i u društveno-političkom, gospodarskom, kulturnom i duhovnom smislu, uz konceptijski jasniju, snažniju i odgovorniju hrvatsku državnu politiku, može naći dovoljno snage i duha izboriti se za o(p)stanak na prostorima na kojima su u proteklih tri do četiri stoljeća ostavili duboke i značajne tragove. To Hrvati u Srbiji (i Vojvodini) svakako zaslužuju.